

Kritik mot Kriminalvården, anstalten Salberga, för att ha vidtagit åtgärder som inte legat inom myndighetens uppdrag m.m.

Beslutet i korthet: I samband med att intagna placerats i avskildhet har Kriminalvården, anstalten Salberga, regelmässigt stängt av vattnet i de intagnas bostadsrum. Enligt anstalten vidtas åtgärden i situationer där det kan misstänkas att anstaltens, men även i förekommande fall polisens, arbete kan försvåras. Enligt chefsJO är det fråga om en ingripande åtgärd. I beslutet uttalas att det i och för sig inte är möjligt att hävda att det i varje situation skulle vara oproportionerligt att stänga av vattnet och därmed att det är fråga om en otillåten metod. Emellertid måste åtgärden användas med urskiljning och föregås av en proportionalitetsbedömning.

I Kriminalvårdens uppdrag ingår inte att på eget initiativ ägna sig åt bevissäkring för andra myndigheters räkning. Av den anledningen är det enligt chefsJO förvånande att anstalten regelmässigt har stängt av vattnet för att förhindra att polisens arbete ska försvåras. Anstalten får kritik för att ha agerat utanför Kriminalvårdens uppdrag.

Beslutet innehåller vidare uttalanden angående intagnas rätt till en timmes daglig utomhusvistelse och anlita av tolk.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 1 april 2014, framförde AA en rad klagomål mot Kriminalvården, anstalten Salberga, bl.a. i fråga om förhållandena i samband med att han hade placerats i avskildhet. Vidare gjorde han gällande att anstalten hade nekat honom möjligheten att kommunicera via en tysktalande tolk. I dessa delar anförde han i huvudsak följande:

Den 27 januari 2014 placerades samtliga intagna på hans avdelning i avskildhet. I samband med det stängdes vattnet av i bostadsrummen (såväl i toaletten som handfatet) och vattnet var avstängt mellan kl. 12.19 till omkring kl. 18.00. Under avskildhetsplaceringen nekades även han och medintagna rätten till en timmes utomhusvistelse. Den 5 februari 2014 placerades samtliga intagna på avdelningen åter i avskildhet och vattnet stängdes åter av i en dryg timma. Inte heller vid detta tillfälle fick de intagna möjlighet till en timmes utevistelse. I samband med avskildhetsplaceringen upprättade anstalten en anmälan om misstänkt misskötsamhet mot honom. När han förhördes användes inte någon tysktalande tolk, utan förhöret skedde på engelska. Vid förhöret påtalade han för den närvarande personalen att

hans kunskaper i engelska inte var tillräckligt bra för att han skulle kunna förstå alla detaljer i förhöret.

Inte heller i samband med hans första behandlingskollegium fick han någon tolk och kollegiet skedde på engelska. I samband med det frågade han kriminalvårdsinspektören BB (som i anmälan kallas för "hausleiter") om denne hade läst hans akt. BB frågade varför han skulle göra det. Med sin fråga avsåg AA dokumentationen i akten om hans problem med att lämna urinprov. I fråga om hans svårigheter att lämna urinprov sa BB att AA var tvungen att lära sig att urinera framför andra människor. Detta trots att hans svårigheter inte är orsakade av psykiska utan fysiska problem.

Utredning

Inledningsvis inhämtades vissa handlingar som granskades. Därefter remitterades AA:s anmälan till Kriminalvården.

AA lämnade in en kompletterande anmälan där han framförde klagomål över att han hade nekats tolk i samband med ett läkarbesök, trots att han inför besöket hade begärt detta. Läkaren uppgav att AA, enligt hans uppfattning, talar bättre engelska än de flesta andra intagna. AA svarade att han inte kunde uttrycka sig lika bra på engelska som på tyska. Läkaren svarade då att AA inte skulle glömma bort att han befann sig i en anstalt. Vidare uttryckte AA ett missnöje över att anstalten inte hade översatt ett s.k. § 26-utdrag till tyska.

Även den kompletterande anmälan översändes till Kriminalvården för yttrande. I sitt remissvar anförde Kriminalvården, region Mitt, genom regionchefen CC, bl.a. följande:

Sakförhållanden

Kriminalvården region Mitt har inhämtat uppgifter från DD, kriminalvårdsinspektör, anstalten Salberga som i sin tur har inhämtat uppgifter från BB, kriminalvårdsinspektör, anstalten Salberga. Angående uppgifter om sjukvården har region Mitt inhämtat uppgifter från den regionala sjukvårdssamordnaren EE, som i sin tur inhämtat uppgifter från läkaren FF. Därutöver har uppgifter hämtats från kriminalvårdsregistret KVR samt det klientadministrativa systemet KLAS. Följande har framkommit.

Avskildheterna

Den 27 januari 2014 påträffades det narkotika på den avdelning där AA var placerad. Personal observerade även avvikande aktivitet samt att något skickades mellan intagna. Beslut om placering i avskildhet enligt 6 kap. 5 § Fängelselagen (2010:610) FäL fattades därför. Anstalten inledde genast säkerhetsåtgärder i form av bevissäkring och visitationer. Det fattades vidare beslut om visitation av samtliga intagnas bostadsrum.

Anstalten Salberga bekräftar att vattnet i de intagnas bostadsrum stängdes i ett initialt skede av den efterföljande utredningen. Detta görs i regel initialt vid incidenter och vid andra typer av situationer där det kan misstänkas att kriminalvårdens men även, i förekommande fall, polisens arbete kan försvåras. Detta då vatten kan användas för att förstöra bevis och därmed förhindra bevissäkring. Avstängningen av vatten sker i det initiala och mest kritiska skedet av incidenten

och vattentillförseln aktiveras och återgår till normalläge så fort en initial bedömning och bevissäkring har skett. Anstalten för inte dokumentation över den exakta tiden som vattnet är avstängt i intagnas bostadsrum vid en incident. Intagna har vidare även om vattnet är avstängt fortsatt möjlighet till toalettbesök och dricksvatten genom att signalera till personal via porttelefon, som då låter intagna få tillgång till toalett och vatten i annat rum.

Anstalten bekräftar vidare att de intagna inte fick möjlighet att vistas utomhus en timma. Detta då bedömningen gjordes att det fanns synnerligen starka skäl för att åsidosätta rättigheten till en timmes promenad med anledning av narkotikafyndet. Det handlade om ett stort antal klienter som hölls avskilda samt efterföljande säkerhetsinsatser som ansågs påkallade avskildheten inte skulle pågå längre tid än nödvändigt. Anstalten har härvid gjort bedömningen att det förelåg en sådan oförutsedd situation som avses i de allmänna råden till 4 kap. 1 § FäL, i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:1) om fängelse (FARK Fängelse), och att det därmed fanns synnerliga skäl mot att ge de intagna möjlighet till utomhusvistelse.

Den 5 februari 2014 påträffades spår av och tillhörighet för brukande av narkotika vid den avdelning där AA var placerad. Även narkotikahund som tillkallats markerade intresse på flera ställen i enhetens lokaler samt vissa personers bostadsrum. Med anledning av detta inledde anstalten en utredning. Intagna som ansågs kunna knytas till platserna för fynden av narkotika misstänktes för misskötsamhet. Beslut om avskildhet enligt 6 kap. 8 § FäL fattades. Anstalten kan bekräfta att vattnet initialt stängdes av även vid det andra tillfället, men att det högst rörde sig om några timmar i ett initialt skede av incidenten. De intagna hade vidare under hela denna tid tillgång till såväl fungerande toalett och dricksvatten genom att påkalla personals uppmärksamhet via porttelefonen. Avskildheten upphörde den 7 februari 2014.

Under denna period fick de intagna den 6 februari 2014 inte möjlighet att vistas utomhus en timma. Detta då det även vid detta tillfälle var ett stort antal intagna misstänkta för narkotikabruk och innehav, samt då anstalten aktivt arbetade med säkerhetsinsatser och utredning av incidenten. Det bedömdes därför finnas synnerligen starka skäl mot att ge möjlighet till en timmes utevistelse.

Tillgång till tolk

AA förhördades den 7 februari 2014 kl. 10.45 avseende misstänkt misskötsamhet. Av dokumentationen framgår ej vilket språk förhöret hölls på men anstalten finner det sannolikt att förhöret hölls på engelska. Det är inte dokumenterat att AA framförde något särskilt krav på tolk vid förhöret, vilket normalt dokumenteras. Enligt kriminalvårdsinspektör BB bedömdes det att AA talade och behärskade tillräckligt god engelska för att förhöret skulle hållas på detta språk.

Gällande kollegium så genomfördes det initiala kollegiet på engelska och kriminalvårdsinspektör BB uppfattade det som att AA både förstod och kunde kommunicera tillräckligt bra för att genomföra ett kollegium. Något önskemål om tolk vid detta tillfälle framförde inte AA. Denne påtalade dock efter kollegiet att han ville ha tolkhjälp för att förstå allt. Efterföljande kollegium har genomförts med hjälp av en tysktalande kriminalvårdare.

De uttalanden som AA hävdar att BB gjort i samband med kollegiet gällande AA:s akt och urinprov stämmer ej på så sätt som beskrivs. Enligt BB har frågorna diskuterats, men uttalanden som citeras är tagna ur sitt sammanhang.

Enligt HR:s verkställighetsplan är hans hemspråk tyska och han är i behov av tolk.

Sjukvården

Avseende besöket den 13 maj har följande framkommit. Sjuksköterska har vid tidigare bokning av AA noterat att denne förutom tyska även talade danska, engelska och ungerska. Eftersom AA bokats till läkare som förutom svenska kommunicerar på tyska, danska och engelska har tolkbehovet sannolikt bedömt kunna undvaras. Personal har under och efter besöket inte kunnat uppfatta kom-

munikationssvårigheter och AA har kunnat följa givna råd, anvisningar och önskemål. Läkaren kan inte erinra sig att han skulle ha uttryckt sig så som AA uppgett.

Gällande information angående AA:s hälsa som ska ha lämnats av sjukvården till kriminalvårdarspersonal medger sjukvårdens rutiner endast att personalen kommunicerar med patienten angående dennes hälsa, inte med kriminalvårdare. Sjukvården följer dessa rutiner och något avsteg i detta ärende kan inte erinras.

Gällande röntgenundersökning har anstaltens läkare bedömt att det inte funnits indikation för någon sådan undersökning.

Författningsbestämmelser

Av 1 kap. 4 § fängelselagen (2010:610) (FäL) framgår att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Av 6 kap. 5 § FäL framgår följande. Intagna får tillfälligt hållas avskilda från varandra, om det är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Av 6 kap. 8 § FäL framgår följande. Under utredning av frågor enligt 12 kap. 1 § denna lag eller enligt 26 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken får en intagen tillfälligt hållas avskild från andra intagna i den utsträckning det är absolut nödvändigt för att syftet med utredningen inte ska äventyras. Den intagne får inte hållas avskild under längre tid än fyra dygn.

En intagen som hålls avskild från andra intagna enligt första stycket får vägras kontakt med andra personer genom besök, elektronisk kommunikation eller försändelser, om det är absolut nödvändigt för att syftet med utredningen inte ska äventyras.

Om ett avskiljande enligt första stycket inte kan verkställas i anstalt, får den intagne placeras i häkte.

Av 4 kap. 1 § FäL framgår följande. En intagen ska ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme varje dag, om det inte finns synnerliga skäl mot det.

Av de allmänna råd till 4 kap. 1 § FäL, i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:1) om fängelse (FARK Fängelse), framgår att synnerliga skäl mot att ge möjlighet till en timmes utomhusvistelse varje dag kan finnas t.ex. vid en oförutsedd situation som gör det nödvändigt att hålla de intagna avskilda från varandra med stöd av 6 kap. 5 § fängelselagen (2010:610) och det till följd därav saknas praktiska förutsättningar att låta de intagna vistas utomhus.

Enligt 8 § förvaltningslagen (1986:223) bör en myndighet som har att göra med någon som inte behärskar det svenska språket eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad vid behov anlita tolk.

Det är myndigheten och inte den enskilde som bestämmer om en tolk/översättare ska användas. Det är myndigheten som utser tolk och som står för tolkkostnaden. Det är angeläget att tolkfrågan löses på ett för den enskilde och myndigheten tillfredsställande sätt.

Enligt Kriminalvårdens Handbok i förvaltningsrätt (s. 27) bör kriminalvården då man prövar behovet av tolk särskilt ta hänsyn till om ärendet är omfattande och komplicerat, man bör också särskilt uppmärksamma vilken dignitet ärendet har och vilken betydelse detta har för den enskilde. Man bör även överväga huruvida det på verksamhetsstället finns personal som behärskar det främmande språket eller om det i det enskilda fallet finns möjlighet att t.ex. använda ett språk som både en tjänsteman och den enskilde behärskar. Av handboken framgår vidare (s. 123) att det vid samtal av rättslig betydelse, exempelvis när en dömd ska avge nöjdförklaring eller vid sammanträde med övervakningsnämnd får anses särskilt viktigt att vid behov anlita en kvalificerad tolk. Även vid verkställighetsplanering och vid sammanträde i behandlingskollegium samt vid läkarundersökning och i andra sammanhang där den

personliga integriteten är särskilt utsatt bör man särskilt överväga behovet av kvalificerad tolk.

Någon skyldighet för Kriminalvården att översätta t.ex. lagen om kriminalvård i anstalt eller Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd till en rad olika språk föreligger inte. Det ankommer i stället på anstalten där den intagne befinner sig att se till att den intagne med hjälp av tolk eller på annat sätt förstår vad som gäller beträffande hans eller hennes rättigheter och skyldigheter under verkställigheten.

Av 25 kap 1 § Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) framgår att sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Kriminalvårdens, region Mitt, bedömning

Vid den bostadsavdelning där AA bodde påträffades det bl.a. narkotika. De intagna har därför placerats i avskildhet, den 27 januari enligt 6 kap. 5 § FäL och den 5 februari enligt 6 kap. 8 § FäL. Vattnet har i samband med detta stängts av i bostadsrummen i ett initialt skede, men därefter satts på igen. Några synpunkter kan, mot bakgrund av vad som framkommit kring tillgång till toalett och rinnande vatten, enligt region Mitts mening inte riktas mot detta förfarande.

Anstalten vidgår att de intagna den 27 januari och den 6 februari 2014 inte fick möjlighet att vistas utomhus över huvud taget eftersom man gjorde bedömningen att det funnits synnerliga skäl mot att ge möjlighet till en timmas utevistelse. Att det finns skäl mot att erbjuda en timmas utevistelse innebär emellertid inte per automatik att det finns skäl att helt inskränka rätten till utevistelse. Finns möjlighet till kortare utevistelse bör detta ske.

Av utredningen i ärendet framkommer att utredningen av misstänkt misskötsamhet den 7 februari 2014 samt initialt kollegium skett utan tolk. Anstalten Salberga har uppgett att man fram till tidpunkten för initialkollegium den 25 februari 2014 hade uppfattningen att AA behärskade engelska på ett tillräckligt bra sätt för att såväl förhör som kollegium skulle kunna hållas på detta språk. AA har enligt anstalten inte påtalat detta för anstalten tidigare. Det har efter kollegiet kommit till anstaltens kännedom att AA hade önskemål om att kollegium fortsättningsvis skulle hållas på tyska. Enligt anstalten har övriga kollegium hållits med hjälp av tysktalande personal.

Gällande att AA inte har fått ett s.k. §26-utdrag översatt till tyska kan det inte anses föreligga någon skyldighet för Kriminalvården att översätta sådana mängder text.

Avseende de klagomål som AA anfört om läkarbesök den 13 maj 2014 har framkommit att det visserligen stämmer att tolk inte använts, men att behandlande läkare behärskar bl.a. tyska. AA har kunnat följa givna råd, anvisningar och önskemål. Behandlande läkare kan inte erinra sig att han skulle ha uttryckt sig så som AA påstår och sjukvården kan inte erinra sig att man diskuterat AA:s hälsa med personal. Vad gäller det AA uppger angående röntgenundersökning har bedömningen gjorts att det inte fanns någon indikation för röntgen- eller ultraljudsundersökning.

Därefter anmodades Kriminalvården, huvudkontoret, att yttra sig över vad som hade framförts i region Mitts yttrande. I sitt yttrande anförde huvudkontoret, genom enhetschefen GG, bl.a. följande:

Sakförhållanden

Aktuella sakförhållanden framgår av region Mitts yttrande daterat den 20 oktober 2014.

Av beslut den 28 januari 2014 framgår att AA varit avskild mellan kl. 12.20 den 27 januari 2014 och kl. 11.00 den 28 januari 2014.

Av beslut den 6 februari 2014 framgår att AA varit avskild mellan kl. 16.50 den 5 februari 2014 och kl. 13.20 den 7 februari 2014.

Författningsbestämmelser m.m.

Aktuella författningsbestämmelser framgår av region Mitts yttrande.

Kriminalvårdens bedömning

Avstängning av vatten

Kriminalvården gör, mot bakgrund av vad som angivits om syftet med avstängningen av vattnet samt tillgången till toalett och dricksvatten och att avstängningen begränsats i tid till de initiala och mest kritiska skedena, ingen annan bedömning gällande avstängningen av vatten vid avskildhetsplaceringarna den 27 januari 2014 respektive den 5 februari 2014 än vad som framgår av yttrandet daterat den 20 oktober 2014. De intagnas möjlighet att sköta sin hygien har inte inskränkts på grund av avskildheten. Det föreligger i denna del enligt Kriminalvårdens mening inte underlag för att rikta kritik mot anstaltens agerande.

Utevistelse under avskildhet

Avseende placering i avskildhet och utevistelse har JO i beslut den 20 mars 2014, dnr 4379-2013 och 5176-2013, anfört bl.a. följande. När intagna placeras i avskildhet är situationen i de flesta fall oförutsedd för anstalten. Det kan således i ett inledande skede uppstå sådana praktiska svårigheter att de intagna på grund av detta inte kan erbjudas utevistelse. Om avskildheten drar ut på tiden kan det emellertid knappast hävdas att situationen är oförutsedd för anstalten. Det innebär att en anstalt som placerar intagna i avskildhet är skyldig att omedelbart påbörja planeringen för att så snart som möjligt kunna erbjuda de intagna en timmes daglig utomhusvistelse. Parallellt med sådana åtgärder måste anstalten vidare kontinuerligt ompröva – allt eftersom nödvändiga utredningsåtgärder vidtas – för vilka intagna som avskildheten kan hävas.

I ovan återgivet beslut var fråga om placeringar i avskildhet under perioderna den 19–22 april, den 27–31 juli samt den 15-19 augusti 2013, det vill säga i samtliga fall längre perioder är vad som är aktuellt i förevarande ärende. JO bedömde att det inte funnits förutsättningar för anstalten att neka de intagna en timmes daglig utomhusvistelse under hela den tid som avskildheten pågick.

AA:s avskildhet den 27–28 januari 2014 pågick under mindre än ett dygn. Den påbörjades kl. 12.20 den 27 januari 2014 och avslutades kl. 11.00 den 28 januari 2014. Anstalten har vidgått att de intagna den 27 januari 2014 inte fick möjlighet att vistas utomhus en timma. Bedömningen gjordes att det fanns synnerligen starka skäl för att åsidosätta rättigheten med anledning av narkotikafynd som gjorts på avdelningen den 27 januari 2014.

Vad avser avskildheten den 5–7 februari 2014 har avskildheten påbörjats under sen eftermiddag/kväll den 5 februari 2014. Utevistelse har uteblivit den 6 februari 2014. Avskildheten har avslutats den 7 februari 2014, varvid även utevistelse har erbjudits AA. Under denna avskildhet är det således endast den 6 februari 2014 som AA inte erbjudits utevistelse.

Kriminalvården har tidigare uppgivit att fråga såväl vid avskildheten den 27–28 januari 2014 som vid avskildheten den 5–7 februari 2014 varit om ett större antal intagna som varit avskilda. Anstalten har uppgivit att det på varje avdelning i anstalten Salberga normalt finns 18 intagna. Lokalerna är anpassade för gemenskap. Detta gäller även promenadgården som utgörs av en stor promenadyta.

Såväl vid avskildheten den 27–28 januari 2014 som vid avskildheten den 5–7 februari 2014 var det av vikt att de intagna inte hade kontakt med varandra. Med anledning härav har det inte varit möjligt för mer än en intagen åt gången att vistas på promenadgården. Då utevistelse är möjlig mellan kl. 08.00 och 20.00 har det i vart fall den 6 februari 2014 inte varit praktiskt möjligt för samtliga avskilda att

vistas ute en timma var. Alternativt skulle ett fåtal intagna ha kunnat vistas på promenadgården samtidigt i sällskap av personal (för att försäkra att de inte skulle ha kontakt med varandra). Detta skulle ha tagit resurser från utredningsarbetet och ofrånkomligen förlängt tiden för avskildhet. Anstalten har strävat efter att avskildheten inte skulle pågå längre än nödvändigt.

Vad gäller avskildheten den 27 januari 2014 påbörjades vid 12-tiden på dagen. Det kan således tänkas att några av de intagna redan hunnit vistas ute denna dag. Då avskildheten påbörjats först vid 12-tiden måste det dock under resterande tid som varit möjlig för utevistelse den 27 januari 2014 (fram till 20.00) anses ha varit fråga om ett sådant initialt skede av avskildheten att det i praktiken funnits svårigheter att ombesörja en timmas utevistelse.

Anstalten har vidare uppgivit att man normalt försöker ordna så att de intagna får vistas ute en kortare tid om det inte är praktiskt möjligt med en timmas utevistelse. Det finns tyvärr inte dokumenterat om så även skett vid de aktuella avskildheterna.

Det finns inget som tyder på att AA:s avskildhet inte har hävts så snart som möjligt.

Tolk och översättning

Det är myndigheten och inte den enskilde som bestämmer om tolk ska användas. Härvid ska myndigheten ta hänsyn till om ärendet är omfattande och komplicerat, vilken betydelse ärendet har för den enskilde och om det går att använda ett språk som både en tjänsteman på myndigheten och den enskilde behärskar. Om det finns någon anställd som behärskar det främmande språket kan tolkning av denne vara tillräcklig. Det är givetvis angeläget att tolkfrågan löses på ett för klienten och myndigheten tillfredsställande sätt.

Av handlingarna i ärendet framgår att utredningen av misstänkt misskötsamhet den 7 februari 2014 och initialt kollegium den 25 februari 2014 skett utan tolk. Vid samtal av rättslig betydelse eller vid sammanträde med behandlingskollegium där den personliga integriteten kan komma i fara bör särskilt övervägas om tolk bör anlitas. Såvitt framgår av Kriminalvårdens yttrande till JO daterat den 20 oktober 2014 har anstalten Salberga övervägt behovet av tolk och därvid uppfattat att AA behärskat engelska tillräckligt bra för att såväl förhör som kollegium skulle kunna hållas på detta språk. Efter att anstalten uppmärksammats på AA:s önskemål om att kollegium fortsättningsvis ska hållas på tyska har kollegium hållits med hjälp av tysktalande personal, vilket Kriminalvården anser vara en tillfredsställande lösning så länge personen är lämplig för uppdraget och har tillräckliga kvalifikationer.

Vad gäller läkarbesök den 13 maj 2014 anser Kriminalvården, mot bakgrund av att behandlande läkare enligt uppgift behärskat tyska och att AA enligt vad som uppgetts kunnat följa givna råd, anvisningar och önskemål, att behov av tolk inte kan anses ha förelegat.

Vad AA i övrigt anfört i sin skrivelse daterad den 18 maj 2014 föranleder ingen ytterligare kommentar från Kriminalvårdens sida utöver vad som framgår av yttrande till JO daterat den 20 oktober 2014.

AA kommenterade remissvaren.

Bedömning

Inledande överväganden

Genom utredningen har det framkommit att samtliga intagna på AA:s avdelning placerades i avskildhet vid två tillfällen under vintern 2014. Vid båda tillfällena föregicks avskildhetsplaceringarna av att det hade påträffats narkotika eller spår av narkotikabruk på avdelningen. I samband med avskildhetsplaceringen den 5 februari upprättades ärenden om misstänkt misskötsamhet mot de intagna. Med anledning av vad som har framkommit om skälen för avskildhetsplaceringarna,

nöjer jag mig med att i denna del konstatera att en anstalt har möjlighet att placera intagna i avskildhet under sådana förhållanden som varit aktuella vid de båda tillfällena.

I fråga om de intagnas förhållanden i samband med avskildhetsplaceringarna ger jag i det följande min syn på anstaltens beslut att stänga av vattnet i de intagnas bostadsrum. Jag uppehåller mig även något vid frågorna om de intagnas rätt till en timmes daglig utomhusvistelse och en anstalts anlitande av tolk.

Åtgärden att stänga av vattnet i det intagnas bostadsrum

Av utredningen framgår att anstalten Salberga i vissa situationer stänger av vattnet i de intagnas bostadsrum vid avskildhetsplaceringar. Detta sker när det kan misstänkas att det finns narkotika i anstalten och i andra situationer där det kan misstänkas att anstaltens, men även i förekommande fall polisens, arbete kan försvåras. Åtgärden syftar alltså till att säkra bevis.

Dessa förhållanden gör att jag finner skäl att nämna något om Kriminalvårdens uppdrag. Av 1 § första stycket förordningen (2007:1172) med instruktion för Kriminalvården följer att myndigheten ansvarar för att verkställa utdömda påföljder, bedriva häktesverksamhet och utföra personutredningar i brottmål. Vidare följer av 2 § i samma förordning att Kriminalvården ska verka för att

1. påföljder verkställs på ett säkert, humant och effektivt sätt
2. lagföring kan ske på ett effektivt sätt
3. återfall i brott förebyggs.

Enligt andra stycket i samma paragraf ska Kriminalvården särskilt vidta åtgärder som syftar till att brottslighet under verkställigheten förhindras, frigivning förbereds, narkotikamissbruket bekämpas och innehållet i verkställigheten anpassas efter varje individs behov. Vidare vill jag nämna att enligt 1 kap. 6 § andra stycket fängelselagen får en kontroll- eller tvångsåtgärd endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Kriminalvården har framhållit att vattnet i de intagnas bostadsrum bara stängs av i ett ”initialt” skede av avskildhetsplaceringarna. Exakt under hur långa tidsrymder vattnet brukar vara avstängt framgår inte. Jag noterar emellertid att anstalten inte har tillbakavisat AA:s påstående om att vattnet var avstängt i närmare sex timmar i samband med avskildhetsplaceringen den 27 januari 2014. I vart fall vid det tillfället har alltså vattnet varit avstängt under en relativt lång tid.

De intagna har i och för sig haft tillgång till toalett m.m. i angränsande utrymmen. Emellertid har de varit beroende av assistans från personal för att kunna besöka toalett. Det är därmed – även med beaktande av att vattnet enbart är avstängt i någon eller några timmar – fråga om en ingripande begränsning som riktas mot ett stort antal intagna. Av den anledningen måste åtgärden motiveras av tungt vägande skäl för att den ska framstå som proportionerlig.

Varje gång en anstalt överväger att vidta en sådan tvångsåtgärd måste den ställas i relation till vad som kan förväntas uppnås med insatsen och därmed om den framstår som proportionerlig. Det framgår inte huruvida åtgärden föregåtts av någon proportionalitetsbedömning från anstaltens sida. Uppgiften om att anstalten ”regelmässigt” vidtagit åtgärden vid avskildhetsplaceringar talar emot att så skulle vara fallet. Av Kriminalvårdens yttranden framgår inte heller om anstalten uppnådde det önskade resultatet när vattnet stängdes av vid de två avskildhetsplaceringarna, eller hur framgångsrikt detta tillvägagångssätt har varit i övrigt.

Av Kriminalvårdens yttranden framgår inte om denna typ av tvångsåtgärd är vanligt förekommande i landets kriminalvårdsanstalter, eller om det är fråga om en rutin som utvecklats lokalt i anstalten Salberga. Den omständigheten att jag inte tidigare, vare sig via anmälningar eller i samband med inspektioner av olika anstalter, uppmärksammats på detta tillvägagångssätt talar emot att det skulle vara fråga om en mer utbredd metod.

Ett av skälen till att denna praxis inte verkar ha fått någon större spridning kan vara att det är fråga om en både ingripande och resurskrävande åtgärd. Vidare är det på goda grunder möjligt att ifrågasätta hur effektiv den typen av insatser är och därmed om de verkligen är proportionerliga. Det är i och för sig inte möjligt att hävda att det i varje situation skulle vara oproportionerligt att stänga av vattnet och att det därmed är fråga om en otillåten metod. Emellertid är det en ingripande åtgärd som måste användas med urskiljning och jag vill åter understryka vikten av att den föregås av en proportionalitetsbedömning som dokumenteras.

Av utredningen framgår inte huruvida anstalten Salberga gjorde någon polis-anmälan med anledning av narkotikafyndet. Enligt min mening är det lämpligt att anstalten gör en sådan anmälan om det framkommer misstankar om narkotikabrott. Skälet till det är, som jag konstaterat i ett tidigare ärende, att polis (eller i förekommande fall åklagare) ska ha möjlighet att på ett tidigt stadium inleda en förundersökning samt besluta om utredningsåtgärder och straffprocessuella tvångsmedel.¹ Det är naturligtvis viktigt att polisen tidigt ges möjlighet att exempelvis säkra bevis.

Med detta sagt är det med förvåning jag noterar att anstalten regelmässigt har stängt av vattnet för att underlätta polisens arbete. Om anstalten uppmärksammar att det finns narkotika i anstalten bör det göras en polisanmälan och därefter är det upp till polis eller åklagare att avgöra vilka åtgärder som behöver vidtas för att säkra bevisning m.m. En anstalt har i och för sig rätt att omhänderta ett föremål som påträffas i en anstalt, om det kan antas att föremålet kommer att tas i beslag. Ett sådant omhändertagande ska så snart som möjligt anmälas till den som får

¹ Se mitt beslut den 9 mars 2015 i dnr 2299-2014.

besluta om beslag, dvs. den undersökningsledare eller den åklagare som får fatta beslut enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken.² Jag vill understryka att det emellertid inte ingår i Kriminalvårdens uppdrag att på eget initiativ säkra bevis för andra myndigheters räkning. Anstalten har därmed agerat utanför Kriminalvårdens uppdrag och förtjänar kritik för detta.

Utomhusvistelser

Det framgår att de intagna i samband med avskildhetsplaceringarna inte kunde erbjudas den utomhusvistelse som de enligt huvudregeln i fängelselagen har rätt till. Kriminalvården har redogjort för innehållet i den bestämmelse som ger myndigheten rätt att i undantagsfall neka intagna en timmes daglig utomhusvistelse. Vidare har Kriminalvården redogjort för min syn på tillämpningen av denna bestämmelse så som den har kommit till uttryck i ett tidigare ärende.³

Mitt tidigare uttalande ska ses i ljuset av att en intagens möjlighet till en timmes daglig utomhusvistelse är en grundläggande rättighet som bara bör kunna begränsas i absoluta undantagsfall. Av den anledningen är det viktigt att en anstalt i samband med avskildhetsplaceringar aktivt vidtar åtgärder – exempelvis genom att kalla in extrapersonal – för att kunna erbjuda de intagna den utomhusvistelse de har rätt till så snart som möjligt efter att de har placerats i avskildhet. Vidare är det av vikt att utredningsarbetet bedrivs på ett sådant sätt att perioden i avskildhet kan hållas så kort som möjligt, samt att anstalten kontinuerligt omprövar behovet av placering i avskildhet. Samtidigt har jag förståelse för att det kan uppstå sådana praktiska svårigheter att de intagna inte kan erbjudas en hel timmes vistelse utomhus varje dag.

Dessa förhållanden, i förening med längden på de avskildhetsplaceringar som nu är aktuella, gör att jag inte finner någon anledning att kritisera anstalten i denna del. Däremot är jag kritisk till att anstalten inte har dokumenterat huruvida de intagna har kunnat erbjudas kortare utomhusvistelse under tiden i avskildhet.

Anlitandet av tolk

Som Kriminalvården har framhållit följer det av 8 § förvaltningslagen att en myndighet vid behov bör anlita en tolk om den har att göra med någon som inte behärskar svenska. JO har i ett tidigare ärende uttalat att en anstalt eller ett häkte i enklare ärenden lämpligen kan anlita en icke kvalificerad tolk, såsom personal. Emellertid bör en kvalificerad tolk alltid anlitas vid ärenden av större vikt för den intagne.⁴

² Se 8 kap. 9 § fängelselagen och prop. 2009/10:135 s. 154.

³ Se JO 2014/15 s. 281.

⁴ Se JO:s beslut den 3 april 2009 i dnr 5203-2007.

Jag saknar skäl att ifrågasätta anstaltens uppgifter om att personalen ansåg att AA:s kunskaper i engelska var tillräckligt goda för att ett förhör m.m. skulle kunna genomföras utan en tysktalande tolk. Vidare framgår att anstalten därefter anlitar tysktalande personal som tolk i samband med kollegium. Det är naturligtvis en tillgång för en anstalt om det finns personal med språkkunskaper som kan agera tolk. Jag vill emellertid framhålla att det som regel rör sig om icke kvalificerade tolkar, vilket bör påverka när personalen används för sådana uppdrag. Vidare bör en anstalt inför beslutet att använda personal som tolk ta hänsyn till den situation som ska tolkas och dess betydelse för den intagne.⁵ Det kan exempelvis finnas tillfällen med, i vart fall av den intagne upplevda, intressekonflikter mellan personalen och den intagne där det framstår som mindre lämpligt att anlita kriminalvårdspersonal som tolk. Så kan vara fallet vid utredningar av misstänkta missköttsamheter.

Övriga klagomål

Mot bakgrund av vad som har framkommit i remissvaren saknar jag skäl att kommentera AA:s övriga klagomål. Jag konstaterar endast att utredningen i dessa delar inte ger anledning till kritik eller någon annan åtgärd från min sida.

Ärendet avslutas.

⁵ Jfr beslut av Europadomstolen för mänskliga rättigheter den 5 januari 2010 i Diallo mot Sverige (ansökningsnummer 13205/07).